

İTERSEKSLERİN BEDEN BÜTÜNLÜKLERİNE SAĞLIK HİZMET SUNUCULARI TARAFINDAN YAPILAN CERRAHİ VE HORMONAL MÜDAHALELERİN KÖTÜ MUAMELE YASAĞININ İHLALİ BOYUTUNA İLİŞKİN BİLGİ NOTU

İNTERSEKSLERİN BEDEN
BÜTÜNLÜKLERİNE SAĞLIK HİZMET
SUNUCULARI TARAFINDAN YAPILAN
CERRAHİ VE HORMONAL
MÜDAHALELERİN KÖTÜ MUAMELE
YASAĞININ İHLALİ BOYUTUNA İLİŞKİN
BİLGİ NOTU

Hazırlayan:

Av. Kardelen Yılmaz

Yayımlayan: 17 Mayıs Derneği

Kaos GL Derneği

İnter Dayanışma

Birinci Dijital Baskı: Ekim 2021

Bu kitap parayla satılamaz. İnsan haklarının desteklenmesi amacıyla yapılan ve ticari olmayan etkinliklerde serbestçe kullanılabilir.

İçindekiler

1

Amaç ve
Yararlanıcı

2

Açıklamalar

3

Tıbbi gereklilik şartı
karşımıza nasıl
çıkacaktır?

5

Bilgi alma, bilgi
talep etme hakkı var
mıdır?

6

Rıza şartı nedir,
nasıl
düzenlenmiştir?

9

Mahremiyet hakkı
var mıdır?

10

Neler yapılabilir?

12

Kaynaklar

Amaç

Bu bilgi notu, intersekslerin sağlık hizmetlerinden faydalanırken karşılaştığı problemlere ilişkin hasta hakları hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır.

Yararlanıcı

Bu bilgi notu, hasta hakları kapsamında intersekslerin hakları ve başvuru mekanizmaları ile ilgili bilgi almak isteyen kişi ve kurumlar için hazırlanmıştır.

İnterseksler tıbbi gereklilik adı altında çok fazla tıbbi müdahaleye maruz kalmaktadır. Genellikle hayati bir gereklilik olmamasına rağmen acil ve zorunlu olduğu ileri sürülerek küçük yaştan itibaren tıbbi müdahaleler yapılmaktadır.

Bu müdahaleler, kişiye “kadın” ya da “erkek” cinsiyetini atayabilmek için yapılmaktadır. Tıp otoritelerine göre ‘normalleştirme’ adı altında bu müdahaleler gerçekleştirilmektedir. Ancak bir kişiyi bu gerekçeyle tıbbi müdahaleye maruz bırakmak temel hakların ihlali anlamına gelmektedir. Bunların en başında da beden bütünlüğünün ihlali gelmektedir.

Bunun yanı sıra yapılan bu müdahalelerin başka olumsuz sonuçları da mevcuttur. Küçük yaşta genel anestezi riski, beden disforisi, cinsel işlev bozuklukları, tıbbi müdahale sonrası komplikasyonlar ve olumsuz psikolojik, sosyal sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bu sebeple, kişilerin onayı olmadan ve kişiler bilgilendirilmeden, hayati olarak gerekli olmadan yapılan tıbbi müdahalelerin insan hakkı ihlali olduğunun altını çizmek gerekir.

Tıbbi gereklilik şartı karşımıza nasıl çıkmaktadır?

Tıbbi bir müdahalenin gerçekleşebilmesi için aranan tıbbi gereklilik şartına endikasyon denmektedir. Hastanın daha sağlıklı bir hayat sürmesini sağlayacak, müdahale edilmemesi halinde hayati tehlike doğuracak bir durumda müdahale ancak tıbbi gereklilik şartını karşılamış olur.

İntersekslere yapılan tıbbi müdahalenin yukarıda da belirttiğimiz gibi esas amacı ‘cinsiyet atama ve atanan cinsiyete uygun beden inşa etme’dir. Cinsiyet atama işlemi hayati değildir. Kişinin daha sağlıklı hayat sürmesini sağlamaktan ziyade, hastanın zarar görmesini sağlayacak müdahalelere sebep olmaktadır. Cinsiyet atama bir tedavi yöntemi olmamalıdır.

Tıbbi gereklilik şartına ilişkin hasta hakları yönetmeliğinde düzenleme mevcuttur. Yönetmelik ‘*tıbbi gereklilikler dışında müdahale yasağı*’nı düzenlemiştir.

Maddede tıbbi gereklilik şöyle düzenlenmiştir:

“ Teşhis, tedavi veya korunma maksadı olmaksızın, ölüme veya hayati tehlikeye yol açabilecek veya vücut bütünlüğünü ihlal edebilecek veya akli veya bedeni mukavemeti azaltabilecek hiçbir şey yapılamaz ve talep de edilemez.”

Tıbbi müdahalenin gerekli olduğu durumlara örnek vermek gerekirse Konjenital Adrenal Hiperplazi (KAH)* ve kapalı idrar yolu, ölüm riskinin daha yüksek olmasından kaynaklı müdahale gereken durumlardır.

*KAH: Böbrek üstü bezinin kortizol (stres hormonu) üretmesi için ihtiyacı olan enzimlerin eksikliğinden kaynaklanan bir durumdur. Bu durum böbrek üstü bezinin bazı diğer hormonları da yeteri kadar üretememesine sebep olabilir. Aldosteron (su ve tuz tutan hormon) üretimi etkilenen durumlarda, tuz kaybı oluşabilir ve düşük kan basıncı görülebilir.

Bilgi alma, bilgi talep etme hakkı varmıdır?

İntersekslere yönelik yapılan ameliyatlarda, bu ameliyatların zorunlu olduğu bilgisi yayılmaktadır. Doktorlar tarafından intersekslere ve ailelerine müdahalenin zorunlu olduğu bilgisi verilmektedir. Böyle bir durumda müdahalenin hangi açıdan zorunlu olduğunu sormak ve daha ayrıntılı bilgi almak gerekir.

Bilgi almak, hasta hakları yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkı kapsamında hasta, hizmetlerden nasıl faydalanacağı konusunda bilgi isteyebilir. Yönetmelik, hastaya ‘kesin ve yeterli bilgi verebilecek nitelik ve ehliyete sahip personeli istihdam etmek’ zorundadır demektedir.

Aynı zamanda sağlık durumu ile ilgili bilgi alma hakkı dzenlenmiştir. Bilgilendirmenin kapsamı içerisinde '*diğer tanı ve tedavi seçenekleri ve bu seçeneklerin getireceği fayda ve riskler ile hastanın sağlığı üzerindeki muhtemel etkileri*' denmektedir. **Bu hak kapsamında herhangi bir şekilde müdahalenin zorunlu olduğu söylendiğinde, bu zorunluluğun ve gerekliliğin ayrıntılı olarak açıklanması istenmelidir.**

Rıza şartı nedir, nasıl dzenlenmiştir?

Hasta hakları yönetmeliğinin beşinci bölümünde '*tıbbi müdahalede hastanın rızası*' başlığı dzenlenmiştir. Buna göre, tıbbi müdahalede hastanın rızası gerekir. Hasta ocuk ise velisinden rıza alınır. Ancak velinin rızasının yeterli olduğu hallerde bile, çocuklara da anlayabilecekleri şekilde bilgilendirme yapılması gerektiği dzenlenmiştir.

Hasta hakları yönetmeliğinin yanı sıra, hekimlik meslek etiği kurallarının 26. Maddesinde “aydınlatılmış onam” açıklanmıştır. Hekimin hastayı bilgilendirmesi gerektiğinden ve bu bilgilendirmenin kapsamından bahsedilmiştir. Bilgilendirme sonrası onam alınması gerektiğini de düzenlemiştir.

Alınan onamın baskı, tehdit, eksik aydınlatma ya da kandırma yoluyla alınması halinde geçersiz olduğu düzenlenmiştir. Bu sebeple interseks çocuklara yönelik yapılan müdahale öncesi ailenin eksik bilgilendirilmesi, yapılan müdahalelerin risklerinin anlatılmaması, hayati olmayan müdahalenin, yapılması zorunlu gibi anlatılması, hastanın ve yakınlarının rızasının eksik ve yanlış aydınlatma ile alındığı örneklerdendir.

Aynı zamanda yapılan müdahaleler öncesi, aydınlatılmış onam formu alınmadığı durumlar olmaktadır. Hastanelerde, içeriği aydınlatılmış onam formundan farklı olarak, daha genel kapsamlı izin formları da imzalatılabilir. Ancak aydınlatılmış onam ile bu izin formları aynı kapsamda değildir. Aydınlatılmış onamda yapılacak her işlemin hastaya açıklanması, hasta-

nın bu işlemleri anlaması ve onaylaması gerekmektedir.

İnterseksler; rızaları olmadan, gerekçeleri aydınlatılmadan alternatifler ve riskler hakkında bilgilendirilmeden “normalleştirme” ameliyatlarına ve/veya östrojen ve progesteron veya testesteron hormonları kullanımına yönlendirilebilirler. Yine rıza alınmadan gerekli olmayan fiziksel muayenelere ve bedenlerinin fotoğraflarının çekilmesine maruz bırakılabilirler. Hormon kullanımı hipertansiyon, eklem iltihapları ve kemik erimesine yol açabilirken tüm bu müdahaleler intersekslerde anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu, depresif bozukluklar ve cinsel işlev bozukluklarının görülmesine neden olabilir.

Meslek etiği kuralları, hastanın verdiği aydınlatılmış onamı istediği zaman geri alabileceğini de düzenlemiştir.

Mahremiyet hakkı var mıdır?

İntersekslere yapılan müdahalelerde yaygın olarak karşılaşılan bir diğer durum, tıbbi araştırmalar gibi gerekçelerle hasta bilgilerinin yaygınlaştırılması ve paylaşılmasıdır.

Öncelikle, hasta hakları yönetmeliği tıbbi araştırmalarda da rızayı düzenlemiştir. Kimse rızası olmaksızın araştırma, tecrübe veya eğitim gerekçesiyle tıbbi müdahale konusu yapılamaz. Araştırma için verilmiş olan rıza, sonrasında geri alınabilir. Geri alınabileceği konusunda da hastanın bilgilendirilmesi gerekir.

Bununla birlikte, araştırma, bilgilendirme vb gerekçelerle kişilerin sağlık durumlarına ilişkin yazılı ya da görsel bilgilerin paylaşılması hasta mahremiyetine gerekli özenin gösterilmediği durumlardır. Kişinin rızası olmadan bu paylaşımların yapılmaması ve bilgilerin kullanılmaması gerekir.

- Hastanın mahremiyetine saygı gösterilmesi, bilgi alma hakkı, rıza şartı hasta hakları kapsamında düzenlenmiştir. Hastanın yazılı ya da görsel sağlık bilgilerinin paylaşılması ya da izinsiz kullanılması durumunda, hastanın bilgi alma hakkının kullandırılmaması durumunda ve rıza şartının karşılanmadığı durumlarda hastanelerin **hasta hakları birimine** başvuru yapılabilir.
- Sağlık bakanlığı şikayet hattı aranabilir.
(ALO 184)
- Bilgilerin izinsiz olarak kullanılmasından dolayı özel hayatın gizliliği ihlal edildiği gerekçesi ile **savcılığa suç duyurusunda bulunulabilir.** Aynı zamanda kişinin mahremiyet hakkı ihlal edildiğinden, sağlık verileri de özel nitelikli veri olduğundan **görevi kötüye kullanma suçundan da suç duyurusunda bulunulabilir.**

- KVKK'ya göre sağlık bilgileri özel nitelikli kişisel verilerdir. Bu sebeple kişisel sağlık verisinin mahremiyeti ihlal edilirse, ihlal eden savcılığa Şikayet edilebilir. Ayrıca, kişisel verileri koruma kurulu bulunmaktadır. Bu kurul, ihlal olması halinde yaptırım uygulama yetkisine sahiptir. Bu sebeple kurulun internet sitesinden de Şikayet edilebilir.

İnternet sitesi: <https://sikayet.kvkk.gov.tr/>

- Sağlık bilgilerini izinsiz olarak kullanan ya da başka bir kişi ile paylaşan doktor, hasta hakları yönetmeliğinde ve meslek etik kurallarında düzenlenen rıza ve aydınlatılmış onam Şartını yerine getirmeyen doktor **il tabip odasına Şikayet edilebilir.**
- **CİMER** üzerinden Şikayet başvurusu yapılabilir.

Kaynaklar:

https://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=983:onam&catid=26:etik

<https://www.17mayis.org/images/publish/pdf/kisisel-saglik-verilerinin-korunmasi-hakkinda-bilgi-notu-04-06-2021.pdf>

<https://interdayanisma.org>

https://www.ttb.org.tr/kutuphane/h_etikkural.pdf

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=4847&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>

<https://kaosgldernegi.org/images/library/2019interseks-ocuklara-ynelik-tibbi-mudahale-web.pdf>

inter dayanışma

www.interdayanisma.org

www.17mayis.org

www.kaosgl.org